

PHÁT TRIỂN KỸ NĂNG VẬN ĐỘNG TINH: VẤN ĐỀ CẦN THIẾT ĐỂ KÍCH THÍCH NÃO BỘ CHO TRẺ TRONG GIÁO DỤC SỚM

ĐINH THỊ LAN HƯƠNG

Khoa Giáo dục Tiểu học và Mầm non,
Trường Đại học Hải Phòng

Nhận bài ngày 20/3/2022. Sửa chữa xong 26/3/2022. Duyệt đăng 03/4/2022.

Abstract

Early childhood education is an educational process that stimulates the brain's functions, in order to awaken latent human potentials. Fine motor skills play an important role in children's brain development. Within the scope of this article, the author discusses the topic of fine motor skills development to activate children's brain development.

Keywords: Skill, fine motor, early childhood education, brain, children.

1. Đặt vấn đề

Ngày nay, vấn đề toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế đang diễn ra ngày càng mạnh mẽ, sâu sắc. Kết quả của toàn cầu hóa là tạo ra những giá trị chung, là sự xích lại gần nhau, đan xen giữa các quá trình của sự phát triển, đặc biệt trên nhiều lĩnh vực quan trọng như kinh tế, khoa học - công nghệ, thương mại và giáo dục.

Giáo dục mầm non (GDMN) được xác định là mắt xích đầu tiên trong hệ thống giáo dục quốc dân. Trong những năm gần đây giáo dục Việt Nam nói chung, GDMN nói riêng đã có nhiều bước chuyển biến và thay đổi phù hợp với xu thế phát triển của giáo dục toàn cầu. Thuật ngữ "Giáo dục sớm", "phương pháp giáo dục sớm" được rất nhiều bậc phụ huynh và giới nghiên cứu quan tâm. Các nghiên cứu cho thấy, kỹ năng vận động tinh có một vai trò rất quan trọng đến sự phát triển não bộ của trẻ em, một trong những vấn đề mang tính quyết định của giáo dục sớm.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Giáo dục sớm

Giáo dục sớm được xác định là từ lúc phôi thai được hình thành đến khi trẻ được 6 tuổi. Giáo dục sớm là quá trình giáo dục tác động kích thích vào các chức năng của não bộ nhằm đánh thức những tiềm năng tiềm ẩn của con người. Giai đoạn từ 0-6 tuổi được coi là giai đoạn nhạy cảm, giai đoạn cửa sổ của các cơ hội bởi não của trẻ trong giai đoạn này có "tính dẻo" [1, tr. 66].

2.2. Kỹ năng vận động tinh

Kỹ năng là khả năng thực hiện có kết quả một hành động nào đó trên cơ sở nắm vững các thao tác nhằm đạt được mục đích trong những điều kiện cụ thể xác định.

Vận động tinh là vận động sử dụng các cơ nhỏ của bàn tay, ngón tay. Kỹ năng vận động tinh là khả năng điều khiển, kiểm soát các cơ nhỏ của bàn tay, ngón tay để thực hiện các vận động một cách khéo léo, tinh tế, tỉ mỉ và chính xác.

Như vậy, kỹ năng vận động tinh là một trong những kỹ năng nền tảng và cần được phát triển ở lứa tuổi mầm non. Sự linh hoạt, khéo léo của đôi bàn tay, sự phối hợp chính xác giữa thị giác và vận

Email: lanhuongdhhp@gmail.com

ta cho trẻ được rèn luyện từ sớm thì sẽ giúp cho não bộ của trẻ càng có cơ hội được làm việc sớm, từ đó kích thích phát triển khả năng tiếp nhận thông tin, trí tưởng tượng và trí thông minh.

2.3.2. Cơ sở sinh lý của việc hình thành các kĩ năng vận động

Kĩ năng vận động được hình thành như một phản xạ có điều kiện phức tạp theo cơ chế hình thành đường liên hệ tạm thời. Học thuyết của I.P.Pavlov về hoạt động phản xạ đã khẳng định mọi hoạt động của con người, trong đó có vận động đều phụ thuộc vào hệ thần kinh cấp cao. Việc nắm vững các chi tiết vận động được xác định bởi sự hình thành một hệ thống mới về sự hoạt động của não. Do đó có thể nói, cơ sở sinh lý của kĩ năng vận động chính là sự hoạt động của hệ thần kinh cấp cao. Cùng với thời gian chức năng của vỏ não ngày càng hoàn thiện, kĩ năng vận động vì thế mà trở nên linh hoạt và khéo léo.

Kĩ năng vận động tinh không phải là những cử động đơn lẻ mà là một tổ hợp nhiều cử động, động tác của bàn tay, ngón tay phối hợp một cách khéo léo, linh hoạt, mềm dẻo với nhau theo một trình tự nhất định để tạo nên hoạt động vận động chính xác và thống nhất giữa mắt, bàn tay và các ngón tay.

Kĩ năng vận động tinh là một phản xạ vận động có điều kiện phức tạp, chúng được hình thành theo cơ chế của đường liên hệ tạm thời. Cơ chế này được hình thành qua 3 giai đoạn [4]:

- *Giai đoạn lan tỏa các quá trình thần kinh:* Đây là giai đoạn lựa chọn và phối hợp các cử động đơn lẻ thành những động tác thống nhất, hưng phấn, dễ khuếch tán sang những vùng thần kinh khác, cơ thể chưa phân biệt được các kích thích có điều kiện khác nhau.

- *Giai đoạn tập trung hưng phấn:* Sau nhiều lần lặp lại, hưng phấn chỉ tập trung vào những vùng nhất định, động tác được phối hợp tốt hơn, các động tác thừa bị ức chế dần. Động tác được định hình nhưng chưa vững chắc và dễ bị thay đổi.

- *Giai đoạn ổn định:* Động tác đã trở nên ổn định, được củng cố và trở thành kĩ năng vận động, được thực hiện ngày càng tự động hóa, không có các động tác thừa. Lúc này trên vỏ não đã hình thành đường liên hệ tạm thời giữa các trung tâm thần kinh.

Như vậy, hoạt động của hệ thần kinh cấp cao đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành các kĩ năng vận động tinh. Các giai đoạn nêu trên chỉ có tính chất tương đối, không phải KNVĐT nào cũng biểu hiện rõ rệt ba giai đoạn trên. Một số vận động có thể được hình thành thông qua giai đoạn một thậm chí cả giai đoạn hai.

2.3.3. Những tác động của kĩ năng vận động tinh tới não bộ và sự phát triển của trẻ em

Kĩ năng vận động tinh xuất hiện ở trẻ từ rất sớm. Tháng thứ ba của thai kỳ, thai nhi đã phát triển hoàn thiện hơn với kích thước dài từ đầu đến mông khoảng 8,7cm và nặng 25g. Lúc này, bàn tay, ngón tay, bàn chân và ngón chân của trẻ đã được hình thành đầy đủ và có thể cử động.

Giai đoạn từ 0-3 tháng tuổi kĩ năng vận động tinh của trẻ thể hiện qua hành động đơn giản như đặt tay lên miệng. Trẻ từ 3-6 tháng tuổi đã dần hình thành khả năng cầm nắm bằng 2 tay và trẻ đã có thể chuyển đồ chơi từ tay này sang tay khác hoặc dùng cả 2 tay để giữ và lắc đồ chơi. 9-12 tháng tuổi trẻ đã có thể tự cầm đồ ăn đưa vào miệng, nhặt các đồ vật nhỏ bằng ngón tay cái và ngón trỏ. 2-3 tuổi trẻ đã làm được một số công việc tự phục vụ đơn giản như rửa tay, tự kéo khóa quần áo lên xuống, cầm thìa xúc ăn, tháo nắp hộp. So với các độ tuổi trước, trẻ 5-6 tuổi nhờ sự phát triển của hệ thần kinh, sự chín muồi hoạt động của não, sự phát triển của hệ cơ, hệ xương... ở trẻ có biểu hiện về sự thuần thục và khéo léo hơn trong việc điều khiển và kiểm soát vận động của các cơ nhỏ ở ngón tay và bàn tay.

Nhiều nghiên cứu cho thấy, khi đôi tay của trẻ chạm, sờ, nắm hoặc thao tác... với một đồ vật nào đó thì các đầu mút thần kinh cảm nhận ở những đầu ngón tay là nơi tiếp nhận kích thích và gửi thông tin đến não bộ, lúc này bộ não của trẻ sẽ thu nhận được các cảm giác về bề mặt, hình dáng, kích thước,... của đồ vật.

b. Giai đoạn từ 3 -36 tháng tuổi

Căn cứ vào Chương trình Giáo dục mầm non [5], chúng ta có thể tiến hành phát triển kỹ năng vận động tinh cho trẻ thông qua nội dung tập các cử động của bàn tay, ngón tay, phối hợp tay-mắt và sử dụng một số đồ dùng, dụng cụ. Nội dung này được tiến hành ở mọi lúc, mọi nơi và được lồng ghép trong rất nhiều hoạt động của trẻ. Cụ thể như sau:

3 - 6 tháng tuổi	6 - 12 tháng tuổi	12 - 18 tháng tuổi	18 - 24 tháng tuổi	24 - 36 tháng tuổi
<ul style="list-style-type: none"> - Xòe và nắm bàn tay. - Cầm, nắm, lắc đồ vật, đồ chơi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vẫy tay, cử động các ngón tay. - Cầm, nắm lắc, đập đồ vật. - Cầm bỏ vào, lấy ra, buông thả, nhặt đồ vật. - Chuyển vật từ tay này sang tay kia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Xoay bàn tay và cử động các ngón tay - Gõ, đập, cầm, bóp đồ vật. - Đóng mở nắp không ren. - Tháo lắp, lồng hộp. - Xếp chồng 2 - 3 khối. 	<ul style="list-style-type: none"> - Co, duỗi ngón tay, đan ngón tay. - Cầm, bóp, gõ, đóng đồ vật. - Đóng mở nắp có ren. - Tháo lắp, lồng hộp tròn, vuông. - Xếp chồng 4 - 5 khối. - Vạch các nét nguyệt ngoặc bằng ngón tay. 	<ul style="list-style-type: none"> - Xoa tay, chạm các đầu ngón tay với nhau, rớt, nhào, khuấy, đảo, vò xé. - Đóng cọc bàn gỗ. - Nhón nhặt đồ vật. - Tập khâu, luồn dây, cài, cời cúc, buộc dây. - Chắp ghép hình. - Chồng, xếp 6 - 8 khối. - Tập cầm bút tô, vẽ. - Lật mở trang sách

c. Giai đoạn từ 3-6 tháng tuổi

Qua nghiên cứu cho số liệu ở bảng sau:

Trẻ 3-4 tuổi	Trẻ 4-5 tuổi	Trẻ 5-6 tuổi
<ul style="list-style-type: none"> - Gập, đan các ngón tay vào nhau, quay ngón tay cổ tay, cuộn cổ tay. - Đan, tết. - Xếp chồng các hình khối khác nhau. - Xé, dán giấy. - Sử dụng kéo, bút - Tô vẽ nguyệt ngoặc. - Cài, cời cúc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vo, xoáy, xoắn, vặn, búng ngón tay, vẽ, véo, vuốt, miết, ấn bàn tay, ngón tay, gấn, nôi - Gập giấy. - Lắp ghép hình. - Xé, cắt đường thẳng. - Tô, vẽ hình. - Cài, cời cúc, khâu, buộc dây. 	<ul style="list-style-type: none"> - Các loại cử động bàn tay, ngón tay và cổ tay. - Bẻ, nắm. - Lắp ráp. - Xé, cắt đường vòng cung. - Tô, đồ theo nét. - Cài, cời cúc, kéo khóa (phéc mơ tuya), khâu, luồn, buộc dây.

- Sử dụng trò chơi để phát triển kỹ năng vận động tinh cho trẻ

Trò chơi là một môn ăn tinh thần không thể thiếu đối với trẻ em. Sử dụng trò chơi để phát triển kỹ năng vận động tinh phù hợp với nhu cầu và hứng thú của trẻ. Trò chơi chính là cuộc sống cho trẻ, hay nói cách khác trò chơi là phương tiện để trẻ học làm người. Trò chơi phát triển kỹ năng vận động tinh cho trẻ là những trò chơi khi thực hiện nhiệm vụ chơi trẻ phải sử dụng đôi tay để hoàn thành nhiệm vụ chơi. Chúng ta có thể sử dụng một số trò chơi như: Trò chơi lắp ghép, xếp hình. Trò chơi này giúp trẻ phát triển trí não, trẻ có thể nhận diện hình dạng, màu sắc, kích thước của các hình khối, miếng lắp ráp trong trò chơi, điều này sẽ làm tăng khả năng sáng tạo cho trẻ. Tùy vào từng độ tuổi người lớn sẽ lựa chọn những bộ lắp ghép, xếp hình phù hợp với trẻ. Ngoài ra chúng ta có thể sử dụng trò chơi đóng vai, trò chơi học tập.

- Tạo cơ hội để trẻ được thường xuyên sử dụng đôi tay và trong nhiều hoàn cảnh khác nhau

Phát triển kỹ năng vận động tinh cho trẻ cần được tiến hành thường xuyên, việc tạo cơ hội cho trẻ thường xuyên được sử dụng đôi tay góp phần hình thành và củng cố vững chắc các định hình động lực được tạo lên. Chúng ta có thể tạo ra nhiều điều kiện, hoàn cảnh khác nhau để trẻ vận dụng kỹ năng giúp hoàn thành nhiệm vụ như: Tổ chức cho trẻ luyện tập theo nhiều hình thức, củng cố, rèn luyện, tăng dần những yêu cầu đối với trẻ, đưa ra những nhiệm vụ khó hơn, đòi hỏi khối lượng và chất lượng nhiều hơn.

Kỹ năng vận động tinh là một trong những kỹ năng nền tảng của trẻ em. Sự linh hoạt, khéo léo của đôi bàn tay, sự phối hợp chính xác giữa thị giác và vận động sẽ giúp bộ não của trẻ phát triển, tạo tiền đề để trẻ khám phá thế giới và lĩnh hội kiến thức ở nhiều khía cạnh khác nhau.